

--	--	--

עקרונות המלחמה בעימות האסימטרי

לוחמי צה"ל במלחמת לבנון השנייה | במשך שנים רבות ישראל מצויה במצב של מלחמה שמאפייניה מתאימים להגדרת המונח מלחמה אסימטרית. מלחמה זו מתנהלת מול כוחות שונים של גרילה - מול החזבאללה בלבנון ומול הטרור הפלסטיני ביהודה ושומרון ובעזה

כותב המאמר בוחן את יישום עקרונות המלחמה בעימות האסימטרי, וטוען כי הצבתם של עקרונות אלה אל מול הצרכים של לחימה בארגוני טרור וגרילה מצביעה על הכרחיותם לסוג זה של לחימה

אלוף (מיל") יעקב עמידרור

סגן נשיא מכון לנדר. לשעבר מפקד המכללות

אחת הסוגיות שראוי לדון בהן היא האם ניתן ליישם את עקרונות המלחמה המסורתית במלחמה האסימטרית או שיש צורך לשנות עקרונות אלה. אולם כדי לבחון סוגיה זו ראוי לברר לפני כן מהי מלחמה אסימטרית ומהם עקרונות המלחמה.

מהי מלחמה אסימטרית?

מאז התפרקות ברית המועצות ובמיוחד לאחר אירועי ספטמבר 2001, רבים עוסקים בשאלה כיצד ייראו מלחמות העתיד, ובמה שונות מלחמות ההווה ממלחמות העבר. תקופה שנפתחה בהצהרה אופטימית על קץ ההיסטוריה הפכה לנבואת זעם של התנגשות בין ציוויליזציות. האמירה בדבר הצורך להשליך לסל האשפה של ההיסטוריה את החשיבה הצבאית, שהתבססה במשך מאתיים שנים על תפיסתו של קלאוזוויץ, אינה נראית כיום מתאימה למציאות. במקום גישה קיצונית זאת מקובל כיום לחשוב שצבאות אינם יכולים להסתפק בתפיסתו של קלאוזוויץ ובהתכוננות לקראת המלחמות המוכרות מאז מלחמת העולם השנייה, ויש להרחיב את מעגל העימותים ואת סוג המשימות שניתן יהיה לבצען.

בתוך המלל הרב הקיים בסוגיה זו, במסגרת העיסוק במונחים מובנים יותר ומובנים פחות כגון קישוריות, מלחמות פוסט מודרניות ומלחמות קדם מודרניות, מלחמות בארגונים ובתת-מדינות, טרור בין-לאומי ומלחמות אזרחים, מוזכרת גם המלחמה האסימטרית. אמנם אין עדיין הגדרה מוסכמת למונח זה, אבל לאחר עיון בכמה הגדרות נדמה כי משתמשים בו כששני צדדים במלחמה - שאינם שווים בעוצמתם הצבאית או באופן שבו הם תופסים את שדה הקרב - מפעילים כוח כדי להשיג את מטרם. למעשה בהגדרה רחבה זו אפשר לכלול מצבים רבים מאוד. כך למשל, בספר שהוציא לאור הצבא האוסטרלי ב-2002 קיימות שתי דוגמאות למלחמה אסימטרית: האחת היא הפצצת גרמניה על-ידי בריטניה וארצות הברית במלחמת העולם השנייה, והשנייה היא מלחמת המפרץ הראשונה (1991).¹ אולם לדעתי שתי דוגמאות אלה אינן משקפות את הדימוי המקובל של המונח מלחמה אסימטרית.

בפרסום של המכללה לביטחון לאומי של ארצות הברית מ-2007 מצויה ההגדרה הבאה: "מלחמה אסימטרית מתארת מציאות צבאית שבה שני הצדדים הניצים אינם בעלי עוצמה צבאית שווה, וכל צד בעימות מנצל לטובתו את יתרונותיו תוך ניצול חולשת יריבו".² על-פי הגדרה זו עיקרו של קונפליקט אסימטרי הוא היותם של הצדדים לא שווים בעוצמתם, ואין זה משנה אם הם מדינות, שתי חברות או כל גורם אחר. לדעתי גם ההגדרה הזאת אינה מחדשת דבר ואינה מסייעת במאומה, שהרי רוב המלחמות נוהלו בין צדדים שאינם שווים

בעוצמתם, ולעתים חוסר השוויון אף היה קיצוני. כשדנים בישראל במונח מלחמה סימטרית, נראה כי מתכוונים למלחמה של צה"ל בארגונים או בצבאות המשתדלים שלא להיראות כמו צבא. ארגונים אלה אינם צבא משום שקשה לאתר אותם בשטח, לפגוע בהם במרוכז, לאתר את שרשרת הפיקוד והשליטה שלהם ולאחר נקודות כובד שפגיעה בהן תסב נזק רב ליכולת הלחימה של היריב. מדובר באויב חמקמק יותר, היררכי פחות, ללא מטרות גדולות שניתן לפגוע בהן, ושיכול להיטמע ברקע שבו הוא פועל. מהגדרות אחרות עולה כי אם צד אחד הוא מודרני ומתקדם וצבאו מקצועי, והצד השני אינו כזה - אזי שני הצדדים נלחמים מלחמה אסימטרית.³

אולם יש לאסימטריה מרכיב חשוב נוסף והוא היחס של מקבלי החלטות בשני הצדדים לאבדותיהם מחד גיסא ולפגיעה באזרחים של היריב מאידך גיסא. בדרך כלל, ודאי באזורנו, קל יותר לארגון שאינו מדינה מודרנית לקבל החלטות שתוצאתן היא הרג אנשיו ופגיעה באזרחי היריב גם יחד. ארגוני הטרור והגרילה נכונים לסבול ואף לנצל

בדרך כלל, ודאי באזורנו, קל יותר לארגון שאינו מדינה מודרנית לקבל החלטות שתוצאתן היא הרג אנשיו ופגיעה באזרחי היריב גם יחד

את הרג האזרחים שלהם. לפיכך, במקרים רבים הם ינסו להוביל להרג של אזרחים בני עמם בכוונה תחילה. בה בעת, עבור ארגונים מסוג זה אזרחי ישראל הם המטרות העיקריות של פעולות הטרור. החלטות המדינה לעומת זאת מושפעות מרצונה לחסוך בקורבנות חייליה וברוב המקרים גם מרגישותה להיבטים החוקיים והמוסריים הנוגעים לפגיעה באזרחי היריב. ניתן לומר כי האסימטריה, שקיימת בין המדינה לארגוני הטרור והגרילה בנושא זה, משפיעה לא פחות מהבדלי העוצמה הצבאית שהוזכרו קודם לכן, ואולי אף יותר. מלחמה אסימטרית הוא אפוא מונח שאינו מסייע להבנה של המציאות הסבוכה, ולא אתפלא אם הוא יחלוף מן העולם כמו קודמו ה-LIC.

הדיון בארצות הברית בנושא זה מתמקד לאחרונה בעימותים מהדור הרביעי (Fourth Generation Warfare) המוגדרים כמאבק בין רצונות שונים. תכליתו של האויב החלש פיזית לשכנע את הנחת הצד החזק כי אפסו סיכוייו לנצח על בסיס של יחסי כוחות או של רצונות או במילים אחרות: רצון פוליטי נחוש יותר יכול לנצח מעצמה כלכלית וצבאית על-ידי החלשת רצונה להילחם; זהו מעין מאבק אסימטרי רוחני. לדעתי גם הגדרה זו אינה

תורמת להבנת התופעה הזאת מפני שהיא מבטאת רק נקודת מבט אחת מני רבות של המלחמות הללו.

לצורך מאמר זה הגדרת המלחמה האסימטרית היא מלחמה הנערכת בין צבא סדיר של מדינה ובין ארגון טרור או גרילה, בשטחים הנמצאים בשליטת הכוח הצבאי או מעבר לגבול של שטח כזה, תוך הסתייעות (פסיבית או אקטיבית) באוכלוסייה שבקרבה ארגון הטרור או הגרילה פועל. ההגדרה אינה כוללת את המלחמה בגיהאד העולמי ולא בתאי טרור שמתארגנים בלונדון כדי לפגוע בישראלים, לא את המאבק של ה-MI-5 בתאי הטרור הללו באנגליה ולא את הסיכול של טרור מכפר ערבי בישראל. כמו כן אין ההגדרה כוללת את ירי הטק"ק האיראני או את המלחמה נגד מערכי הני"ט בסוריה. לעומת זאת, מנקודת המבט של ישראל ההגדרה כוללת את המלחמה שלה בטרור שהגיע מחוץ לגבולות המדינה מאז 1965 (הפעולה הראשונה של הפתח), את הלחימה בטרור שהגיע מירדן עד 1970 ומעזה ומיהודה ושומרון מאז סוף שנות ה-60 ואת מלחמות ישראל בלבנון.

מהם עקרונות המלחמה?

במילון למונחי צה"ל מופיעה ההגדרה הבאה לעקרונות המלחמה: "עקרונות המבטאים כללי חשיבה ועשייה צבאיים, והמשמשים בסיס קבוע לתורת הלחימה [...]. יישום עקרונות המלחמה שונה ברמות השונות ובמצבים השונים [...], וחשיבותם היחסית צפויה להשתנות מאירוע לאירוע".⁴ במילון נכתב במפורש כי "רשימת עקרונות המלחמה היא אמעזי מתודי, ולכן היא שונה מצבא לצבא ומתקופה לתקופה".⁵ כלומר, העקרונות משמשים בסיס קבוע, ואילו הרשימה משתנה בהתאם לתנאי הזמן והמקום, ויישומם של העקרונות גם הוא משתנה על-פי תנאי הזמן והמקום.

במבוא לדוקטרינה הבריטית שפורסמה ב-1996, נכתב כי "מדינות רבות אימצו רשימה של עקרונות מלחמה, המתרכזים באותם עיקרים חשובים ביותר, ועל סמך הניסיון המצטבר הוכיחו עצמם לאורך זמן כשימיים לניהולן של מלחמות. רשימת העקרונות אינה מתכון [checklist] המבטיח הצלחה, אך אם ישתמשו בהם בשום שכל [judgement] - הם יהיו מורי דרך [guidance] לתכנון ולניהול מבצעים צבאיים בכל הרמות, והיו מעין מדדים [criteria] שאפשר לבחון כנגדם כיווני פעולה אפשריים. התעלמות מעקרונות אלה מגבירה את הסיכוי לכישלון במערכה".⁶

יש לשים לב כי מדובר בעקרונות לתכנון המערכות הצבאיות בשדה הקרב ולפיקוד עליהן, ולא בעקרונות לפתרון הקונפליקטים הקיימים ככל הנראה בכל מאבק צבאי אלים. ייתכן שבמקום עקרונות המלחמה נכון היה לכתוב עקרונות הלחימה, כדי

להגדיר בצורה ברורה יותר וכדי להדגיש במה הם עוסקים ובמה אין הם עוסקים. כך למשל, אין עקרונות אלה עוסקים באופן הטיפול בהיבטים חשובים הנוגעים למלחמה במובן הרחב, כלומר במאפיינים החברתיים, המדיניים, הכלכליים והתרבותיים, שבלעדיהם אין להבין ולפתור סכסוכים או מלחמות בין אומות או קבוצות. אשווה להלן בין עקרונות המלחמה של בריטניה ושל ארצות הברית לבין עקרונות המלחמה של צה"ל.

- עשרת עקרונות המלחמה של בריטניה הם:
- בחירה וקיום של המטרה (selection and maintenance of aim)
 - שימור המורל (maintenance of moral)
 - פעולה התקפית (offensive action)
 - הפתעה (surprise)
 - ריכוז הכוח (concentration of force)
 - חיסכון במאמץ / מיצוי המאמץ (economy of effort)
 - אבטחה (security)
 - גמישות (flexibility)
 - שיתוף פעולה (co-operation)
 - מנהלה (sustainability/administration)

- תשעת עקרונות המלחמה של ארצות הברית הם:
- משימה או יעד (objective)
 - התקפיות (offensive)
 - ריכוז הכוח (mass)
 - חיסכון בכוח / מיצוי הכוח (economy of force)
 - תמרון (maneuver)
 - אחדות הפיקוד (unity of command)
 - אבטחה (security)
 - הפתעה (surprise)
 - פשטות (simplicity)

ברשימת העקרונות של בריטניה מופיעים העקרונות גמישות, שיתוף פעולה, שימור המורל ומנהלה, לעומת אחדות הפיקוד, תמרון ופשטות שמופיעים ברשימת העקרונות של ארצות הברית (ברשימת העקרונות של בריטניה מופיע עקרון מיצוי המאמץ ולא עקרון מיצוי הכוח המופיע ברשימה של ארצות הברית). בשנים האחרונות לא השתנתה רשימת העקרונות של בריטניה. לעומת זאת נוספו בארצות הברית בעת האחרונה שלושה עקרונות. בספרות הרשמית והמחייבת הם נקראו "עקרונות אחרים" והופיעו לאחר רשימת עקרונות המלחמה שהוצגה לעיל.

- העקרונות הנוספים הם:
- ריסון / איפוק (restraint)
 - התמדה / רציפות והמשכיות (perseverance)
 - לגיטימיות (legitimacy)

רשימת עקרונות המלחמה של צה"ל שנכתבה ב-1998 מונה עשרה עקרונות:⁷

- דבקות במשימה לאור המטרה - הבנת משימת הכוח כחלק מהמסגרת הכללית של פקודת הלחימה.
- מיצוי הכוח - שימוש מיטבי בכוח המוקצה למשימה תוך שילוב נכון של היכולות השונות.
- יוזמה והתקפיות - המפקד בשטח קובע את דרך הביצוע, ועליו לשאוף למגע ולחיכוך עם האויב.
- תחבולה - ההפתעה משמשת לה בסיס, אך עיקרה זיהוי התורפה ונקודת ההכרעה והפעלת המאמץ העיקרי לעברן.
- ריכוז המאמץ - השפעת כל המאמצים והכוחות כפופה לצורך של המאמץ העיקרי.
- רציפות והמשכיות - הפעלת לחץ בלתי פוסק לשם מניעת ההתארגנות של האויב וניצול ההצלחה כשחולשתו מתגלה.
- עומק ועתודה - נדרשים כדי להרחיק איומים וכדי לאפשר רציפות והמשכיות מחד גיסא ועמידה במשברים מאידך גיסא.
- אבטחה - הימנעות מחולשה הנוצרת עקב ריכוז המאמץ וחשיפת אנפים.
- רוח לחימה - הנעת החייל להשגת המטרה מאפשרת לשמור על חיוניות היחידה בשעת משבר. רוח הלחימה הכרחית לצבא קטן ומהווה פיצוי על חולשה חומרית.
- פשטות - שיאה של המקצוענות; עיקרה הימנעות מיצירת תכנית ששלביה תלויים זה בזה. תפקידו של הכוח פשוט וברור גם כשהתכנית הכללית מורכבת.

ראוי להזכיר שבעבר התנהל ויכוח האם חשוב יותר עבור צה"ל עקרון הפשטות, שצידד בו סגן הרמטכ"ל דאז אהוד ברק, או עקרון המנהלה שצידד בו רס"ן (מיל') בנימין עמידרור, שהיה באותה העת ראש ענף תורה בתוה"ד.

בחוברת של המכללה הבין-זרועית לפיקוד ומטה מופיעים 11 עקרונות, כלומר רשימת העקרונות כוללת גם את עקרון הפשטות וגם את עקרון המנהלה. את עקרון מיצוי הכוח הוסיף לרשימה הרמטכ"ל בדימוס, רב-אלוף משה לוי.

עקרון המנהלה, מקורו בהבנה שהצבא צועד על קיבתו במובן המעשי של הביטוי, אך חשובה לא פחות ההבנה כי הבסיס ליכולת של ריכוז המאמץ ברמה האופרטיבית, וודאי ברמה האסטרטגית, תלויה במאמץ מנהלי שהתעלמות ממנו אינה

מאפשרת לנצח. במדינה הנלחמת בקוויים פנימיים עם צבא קטן (וזה המצב הקבוע של ישראל) העתקת המאמץ האסטרטגי מחזית לחזית היא חיונית ותלויה במנהלה. לאמיתו של דבר אין שום סיבה שלא לאמץ את העמדה שבאה לידי ביטוי בחוברת של המכללה הבין-זרועית לפיקוד ומטה ולקבוע בצה"ל 11 עקרונות, הכוללים כאמור גם את עקרון הפשטות וגם את עקרון המנהלה.

אם כן, רשימת עקרונות המלחמה של צה"ל שונה מעט מאלה של בריטניה ושל ארצות הברית. בצה"ל לא מוזכר עקרון אחדות הפיקוד, אולי משום שמבנה הזרועות שלו שונה לחלוטין מזה של ארצות הברית. מאחר שאי הבנתו של עקרון אחדות הפיקוד הייתה השורש של אחת החולשות המרכזיות ביותר במלחמת לבנון השנייה, אולי הייתה זו טעות שהוא לא התווסף לרשימת העקרונות של צה"ל. גם

אם נראה לכאורה שרשימת העקרונות של צה"ל [אשר גובשה לראשונה בשנות ה-80 של המאה ה-20] מנוסחת טוב יותר מרשימת העקרונות של ארצות הברית ושל בריטניה, הרי זה משום שכותבי רשימת העקרונות של צה"ל למדו בין השאר את רשימת העקרונות של ארצות הברית ושל בריטניה, בטרם ניסחו את עקרונות המלחמה שלו

התמרון כעקרון מלחמה אינו נכלל ברשימה זו - וזה די מפתיע. ייתכן שבעקבות מלחמת לבנון השנייה יש לשקול להוסיף גם את עקרון התמרון, שבעבר נתפס כברור כל כך, ולכן לא היה טעם למנותו ברשימת העקרונות של צה"ל. לעומת זאת נוסף לרשימה של צה"ל עקרון הרציפות וההמשכיות (שהתווסף בארצות הברית רק לאחרונה), והוא משמש אולי תחליף לתמרון. כמו כן קיים עקרון רוח הלחימה (שמופיע ברשימה של בריטניה בשם שימור המורל) ועקרון העומק והעתודה (הבלעדי לצה"ל), שככל הנראה נובעים מהעובדה כי המגננה חשובה מאוד לישראל, ומשום שישראל צריכה להתמודד עם מציאות של "מעטים מול רבים" מבחינה אסטרטגית ואופרטיבית, דמוגרפית וגאוגרפית. אם נראה לכאורה שרשימת העקרונות של צה"ל (אשר גובשה לראשונה בשנות ה-80 של המאה ה-20) מנוסחת טוב יותר מרשימת העקרונות של ארצות

לוחמי נח"ל במלחמת לבנון השנייה | לו למלחמה האחרונה בלבנון הייתה מטרה ברורה כגון חיסול יכולת הלחימה של חזבאללה כארגון גרילה הפועל מדרום לבנון נגד ישראל ומתן אפשרות לממשלת לבנון לממש את ריבונותה בדרום לבנון, והמשימה המוגדרת לפיקוד הצפון הייתה מניעת ירי קטיטושות על ישראל - אין לי ספק כי הכוחות הלוחמים היו מקבלים פקודה ברורה הניתנת לביצוע

רבה יותר. בדרך כלל הביאו השאלה והתשובה בעקבותיה להקפאת מבצעים. הניסוח הנכון היה צריך להיות שונה. המטרה הייתה צריכה להיות הסרת איום החזבאללה מיישובי הצפון, והמשימה שהייתה צריכה להיגזר ממנה היא חיסול יכולתו של החזבאללה לפגוע ביישובי הצפון. ניסוח כזה היה מאפשר לצה"ל את חופש הפעולה שנמנע ממנו בעקבות המשימה שאנו הגדרנו. "שקט" אינו משימה צבאית וככל הנראה גם לא מטרה מדינית ראויה מול אויב ההולך ומתחזק. מכל הדוגמאות הללו ברור כי ניסוח המשימה לאור המטרה הוא עיקרון שאין חשוב ממנו גם למלחמה אסימטרית. **מיצוי הכוח.** עיקרון זה נראה לכאורה הכרחי פחות לחימה בטרור, אך בחינתו מצביעה דווקא על נחיצותו. אחת הבעיות הקשות בלחימה בארגון טרור או גרילה נעוצה בכך שיש צורך ביכולות מגוונות מאוד כדי להצליח. אם לא מנצלים את המודיעין, את הכוחות המיוחדים, את חיל האוויר, את פריסת הצבא בשטח ואת המשטרה, כל אחד בתחום הייחודי לו, אי אפשר להתגבר על הטרור. אחת ההצלחות הגדולות של מערכת הביטחון בלחימה ביהודה ושומרון מאז מבצע "חומת מגן" היא הצלחתה למצות את המרב מכל מרכיב החיבור שהוביל את המודיעין האיכותי של השב"כ ושל אמ"ן, את יכולת ההפצצה המדויקת של חיל האוויר ואת מקצוענותם הרבה של הכוחות לפעולה

לביצוע. התרגום האופרטיבי של המטרה והמשימה עבור הפיקוד היו מביאים למצב שבו לא היה מנוס מלהורות לכוחות הקרקעיים לכבוש את דרום לבנון, זאת כדי להרוס את תשתית החזבאללה בשטח וכדי לנטרל את יכולת שיגור הקטיטושות. זו משימה צבאית לגיטימית וברורה. לעומת זאת היה ברור כי פעולה לכיבוש בית ג'יביל משום שהמקום מהווה סמל של חזבאללה או משום שבאמצעותה ניתן יהיה ליצור לחץ פסיכולוגי על בכירים בחזבאללה (כפי שניסו לטעון גורמים בכירים בישראל בעת מלחמת לבנון השנייה) - אין לה כל בסיס, והיא אינה קשורה למשמעות הצבאית של המשימה ושל המטרה. לכן אין גם טעם לבצע. חיסול הטרור מיהודה ושומרון התאפשר כי הוגדרה משימה ברורה (גם אם לא במילים אלה): על צה"ל להפסיק את הטרור כדי לאפשר חיים תקינים בארץ. הגדרה זו הייתה הבסיס למבצע "חומת מגן" שיצא לפועל לאחר שבחודשים מרס-אפריל 2002 מספר ההרוגים בישראל מפעולות טרור היה רב מאוד, ובחישוב שנתי הוא היה עלול אף להגיע לכ-1500 הרוגים. אחת הטעויות החמורות יותר בניסוח המשימה הייתה בין השאר שלי. בעת שהייתי קמ"ץ צפון (1986-1989) הייתי שותף לניסוח המשימה של הפיקוד שהגדרתה הייתה "שקט ליישובי הצפון". בכל פעם שעמדנו בפני מבצע שאלנו את עצמנו האם בעקבותיה יהיה שקט בצפון או אש

הברית ושל בריטניה, הרי זה משום שכותבי רשימת העקרונות של צה"ל למדו בין השאר את רשימת העקרונות של ארצות הברית ושל בריטניה, בטרם ניסחו את עקרונות המלחמה שלו.

יישום של העקרונות במלחמה

האסימטריה

לצערי, במשך שנים רבות ישראל מצויה במצב של מלחמה שמאפייניה מתאימים להגדרת המונח מלחמה אסימטרית. מלחמה זו מתנהלת מול כוחות שונים של גרילה - מול החזבאללה בלבנון ומול הטרור הפלסטיני ביהודה ושומרון ובעזה. ישראל אינה יחידה; מדינות רבות בעולם צברו ניסיון רב בלחימה נגד ארגוני טרור וגרילה מסוגים שונים: בערות וייטנאם, הפיליפינים ומלאיה, במדבריות עומאן, בהרי יוון, אלג'יריה ואפגניסטן ובסמטאות בירות, בית ג'יביל, עזה, שכס ובגדאד. ניסיון זה מאפשר לקבוע בוודאות כי צבאות יכולים להתמודד בהצלחה עם ארגוני טרור וגרילה ולגרום לחיסול יכולתם לפעול, גם אם הסכסוך (שהוא סיבת הטרור) לא נפתר. כמו כן ניסיון זה גם מאפשר לבחון האם יש צורך אמיתי בשינוי עקרונות המלחמה לצורך לחימה מעין זאת.

כדי לבחון האם יש לשנות את רשימת עקרונות המלחמה של צה"ל - האם יש צורך לבטל חלק מהם או להוסיף עקרונות חדשים, אבחן את יישום של עקרונות המלחמה של צה"ל (שכאמור נוסחו לפני כמעט 20 שנים) במלחמה נגד טרור וגרילה:

דבקות במשימה לאור המטרה. עיקרון זה חיוני לכל מהלך צבאי. הוא נחשב לעקרון על-שעל-פיו יש להבהיר את המשימה ואת המטרה ולוודא שהשגת המשימה אמנם משרתת את המטרה. בכל פעם שהדבר לא היה ברור עד תום, כמו במלחמת לבנון השנייה, שילמה ישראל על כך מחיר גבוה. על-פי עיקרון זה כל מפקד צריך להפעיל את הכוח שתחת פיקודו כדי לבצע את המשימה שהטילו עליו מפקדיו, אך ביצוע המשימה צריך להיות כפוף למטרה שהוגדרה. למטרה יש תמיד קדימות, מעין מגדלור שלאורו יש לשקול את המשימה. המסקנה מכך היא שלעיתים, במצב קיצוני, אי ביצוע המשימה יכול לשרת אפילו טוב יותר את המטרה, וכמו תמיד גם במקרה כזה יש למטרה קדימות. ברמה הטקטית למשל, אם המחבלים ברחו מהבית שבו הסתתרו - עדיף לפגוע בהם מאשר בבית שהוגדר כמטרה. לו למלחמה האחרונה בלבנון הייתה מטרה ברורה כגון חיסול יכולת הלחימה של חזבאללה כארגון גרילה הפועל מדרום לבנון נגד ישראל ומתן אפשרות לממשלת לבנון לממש את ריבונותה בדרום לבנון, והמשימה המוגדרת לפיקוד הצפון הייתה מניעת ירי קטיטושות על ישראל - אין לי ספק כי הכוחות הלוחמים היו מקבלים פקודה ברורה הניתנת

טנקי גדוד עשת במהלך חילוץ פצועים בעלייה מהסלוקי לע'נדוריה | במלחמה האחרונה לא הפנים צה"ל את עקרון התחבולה. הוא הסתפק בהפתעת נצראללה ולא ניצל אותה כדי להגיע להכרעה

התחבולה וניצול ההפתעה הם שני דגשים שיש להם ערך רב. כך למשל, במלחמה האחרונה לא הפנים זאת צה"ל. הוא הסתפק בהפתעת נצראללה ולא ניצל אותה כדי להגיע להכרעה. אימוץ התחבולה בכל מהלך צריך להיות בלב החשיבה הצבאית, ואם במלחמה רגילה ניתן להמיר באין ברירה תחבולה בכוח רב יותר או באש בעלת עוצמה רבה יותר, הרי בלחימה אסימטרית אין תחליף לתחבולה, כי במקרים רבים עודף אש וכוח יגרמו לנוק רב יותר מלתועלת.

כמו עקרון מיצוי הכוח, גם שלושת העקרונות הבאים: ריכוז המאמץ, רציפות והמשכיות ועומק ועתודה נראים לכאורה הכרחיים פחות ללחימה בטור, אך בחינתם מצביעה על חשיבותם ועל נחיצותם.

ריכוז המאמץ. זהו אחד העקרונות שהיו חסרים במלחמת לבנון השנייה. בשום מקום לא ריכוז צה"ל את מלוא עוצמתו הקרקעית ולא היה לו יעד מרכזי בדרום לבנון שלטובת השגתו הופעלו כוחות בכל החזית. גם בלחימה בטור ביהודה ושומרון ובעזה לא הוגדר במשך זמן רב מאמץ עיקרי, עד שישראל הגדירה לעצמה כי מעצר או חיסול של הגורמים המשפיעים על יכולת ביצוע הטרור, מראש החמאס ועד הטכנאי המחבר את חומר הנפץ לגוף המתאבד, הם המאמץ העיקרי שלה. רק לאחר שהיה ברור כי באיתור שרשרת הטרור על כל חלקיה ובמעצר או בחיסול של כל מרכיביה יש לרכז את כל היכולת שקיימת - הצליחה ישראל לצמצם את היקף הטרור. יש מקרים רבים בלחימה נגד טרור שבהם לא אזור מסוים בשטח צריך להיות מוקד המאמץ העיקרי

יוזמה והתקפיות. יש לקוות שבעקבות ההצלחה של עקרון היוזמה וההתקפיות ב"חומות מגן" באפריל 2002 ואל מול כישלון המגננה במהלך השנה וחצי לפני כן, וההבנה שחוסר יוזמה והתקפיות היו נקודות החולשה העיקריות בלחימה של חלק מיחידות צה"ל בלבנון - ברור כעת שבלי יוזמה והתקפיות לא ניתן להילחם בארגוני טרור או גרילה. דווקא בסוג מלחמה זה שהאויב אינו ברור ומאובחן - רבה יותר חשיבותו של עיקרון זה למלחמה האסימטרית מאשר למלחמה רגילה שבה פועלות יחידות גדולות ולעתים גם אין מקום ליוזמה מקומית שאינה מתואמת מראש. ההבנה של כל מפקד זוט - שתוצאות מלחמות כאלה (שבהן מופעלים כוחות קטנים נגד ארגוני טרור וגרילה) תלויה בו ובמעשיו וכי עליו לחתור למגע ולחיכוך עם האויב בכל עת ומקום שהדבר אפשרי גם כשאין מודיעין המגיע מהרמות הבכירות - היא מפתח ללחימה במסגרות קטנות ולעתים מבודדות נגד אויב חמקמק החבוי בתוך שטחים קשים לאיתור ולמעבר או בקרב אוכלוסייה אזרחית.

תחבולה. ניסוחו של עיקרון זה בישראל שונה כאמור מניסוחו בבריטניה או בארצות הברית, שם הוא מוגדר כעקרון ההפתעה. על-פי ההגדרה המקובלת בישראל ההפתעה היא שלב חשוב ואולי הכרחי בתחבולה, אך אין היא מהותה. המהות היא ניצול ההפתעה כדי ליצור את היכולת להכות את האויב בנקודת התורפה שלו או כדי למוטט את מרכז הכובד שלו (או את שניהם, אם ניתן). לעולם אין ההפתעה סופו של מהלך אלא תחילתו. תכליתו של המהלך היא המכה בנקודת ההכרעה. תכלית

אחידה ומתואמת בתוך השטח הפלסטיני ביעילות ובלא נזק סביבתי - הוא סוד ההצלחה של המערך הביטחוני. זאת דוגמה אופיינית לעקרון מיצוי הכוח - כל אחד מהמרכיבים מביא לשדה הקרב יכולות ייחודיות, ושילובן יחד מביא לתוצאה שהיא הרבה יותר מחיבורן של כל אחת מהיכולות האלה לחוד. עיקרון זה מתבטא בדרך חשובה נוספת. צה"ל עומד מול כמה אתגרים בעת ובעונה אחת: ההתמודדות ביהודה ושומרון, בעזה, בלבנון והכנתו לקראת המלחמות הבאות. אם לא יישמר הבסיס לעקרון מיצוי הכוח - כלומר כל אחת מהיחידות מפיקה את מרב התועלת מאופי העיסוק המבצעי כשהיא פרוסה בגזרה שלה, עוסקת שם במטלות שונות הייחודיות לגזרה ובה בעת גם בונה עוצמה למלחמה - לא יוכל צה"ל לעמוד במטלה. העיקרון הזה מחייב את העוסקים בלחימה בטורר לנצל את המציאות הייחודית הזאת כדי להתכונן למלחמה וכדי ללמוד לפעול טוב יותר בעת שייקראו להילחם בטורר (למשל: מי שמגן על ציר תנועה מפני טרור יכול לנצל את משימתו כדי ללמוד את ניתוח הציר ואת השטחים השולטים באופן שיועיל לו גם בלחימה בלבנון או בסוריה). גם מבחינת הפעלת הכוח ובניין הכוח יש חשיבות עצומה לשמירת העיקרון הזה כדי שניתן יהיה לנהל נכון את חלוקת המטלות בין הצבא הסדיר לצבא המילואים ובתוך הצבא הסדיר עצמו. אלה המנהלים בצה"ל את חלוקת המשאבים הלכה למעשה יאמרו ודאי שלאורך זמן שמירת עקרון מיצוי הכוח הוא האתגר החשוב ביותר ברמת המטה הכללי, כדי שניתן יהיה לעמוד במטלות השונות במחיר כלכלי סביר.

ירי קטיושות מלבנון לישראל | ישראל למדה עד כמה העומק הוא קריטי כשיש לאויב רקטות וטילים

אלא תהליך מסוים או אנשים מוגדרים. החשיבה הנכונה במלחמות הנדונות היא לבחון את הגדרת המאמץ העיקרי הנדרש באמצעות הערכת הסיכוי לחיסול יכולתו של הטרור לבצע את זממו. כשהיה קנה המידה היחיד לעשייה הצבאית ידעו כל המערכות המשתתפות בלחימה היכן למקד את המאמצים.

רציפות והמשכיות. בכל מלחמותיה של ישראל נגד ארגוני טרור וגרילה, עד שישאל לא מימשה את עקרון הרציפות והמשכיות, התאפשר לאויב להתאושש ולהיערך מחדש ובהמשך גם לבצע פעולות טרור נוספות. רק כשהבינה זאת ישראל והחליטה שלא להרפות ולפעול על-פי שיטה שכונתה "שיטת מקצרת הדשא", כלומר כל מי שצמח בתוך שרשרת הטרור נעצר או חוסל, היא הצליחה לנצח את הטרור (מספר ההרוגים ירד מ-132 הרוגים בחודש אחד ל-11 הרוגים בכל שנת 2006, וגם את המספר הזה ניתן עוד לצמצם). החמאס, בניסיונו לשבור את הרצף ואת המשכיות של פעילות צה"ל נגדו משום שהדבר הפריע לו לבנות את כוחו, הציע בעבר תהדיה - כלומר תקופה של הימנעות הדדית מהתקפות. באמצעות התהדיה ביקש החמאס לזכות בתקופה של רגיעה לשם התארגנות והתעצמות צבאית. לכן מדינת ישראל פעלה בצורה מושכלת כשלא הסכימה לקבלה. בזמן האחרון החמאס בעזה מציגה הודנה - הפסקת אש ארוכה יותר, אך תכליתה דומה, ויש לקוות כי ישראל תדחה גם את ההצעה הזאת. שתכליתה לאפשר לחמאס להתעצם ללא הפרעה. אימוץ הגישה של הסתלקות מרציפות המאבק בטרור, כפי שבאה לידי ביטוי בניסיגה מעזה ומלבנון וההימנעות מלהמשיך להילחם בטרור שם לאחר הנסיגה, הביא בעבר ויביא בעתיד לחיזוק הטרור ברמה האסטרטגית, וישראל תתקשה לעמוד מולו. גם מי שטוען שיש למהלכים אלה הצדקה מדינית לא יכול להתעלם ממשמעותם הצבאית. זאת דוגמה נוספת לכך שלעקרונות המלחמה יש משמעות בכל הרמות, וחשיבות הרדיפה אחר מחבל פלוני כדי לעצרו אינה גדולה מחשיבות רצף הפעולות בכל השטח כדי למנוע את התארגנות האויב ושיפור יכולתו. במלחמה נגד הטרור זהו אחד העקרונות החשובים והקשים ביותר לביצוע, בעיקר בגין התלות הכמעט מוחלטת במודיעין רציף שאינו תמיד מצוי ובאיתנות מדינית המשמשת גיבוי לצבא.

עומק ועתודה. להלן שלוש דוגמאות המדגישות את חשיבות העומק:

- ישראל למדה עד כמה העומק הוא קריטי כשיש לאויב רקטות וטילים. הקסאמים באשקלון והקטיושות בחיפה הוכיחו שוב עד כמה יכולים להיות חשובים עשרת הקילומטרים הבלתי משמעותיים לכאורה. כך למשל, לו הייתה בשליטת ישראל רצועה של עשרה קילומטרים

מעין עומק בעצם נוכחותו, אולם אם מאמץ זה לא יישא פרי, שוב תאבד ישראל את העומק הווירטואלי שהוא הקנה לה במרחב הזה. גם חלקה של העתודה לא ייגרע מבחינה אסטרטגית ואופרטיבית. הדבר בולט פחות בלחימה בטרור, אולם הוא חיוני מאוד ללחימה בכוחות גרילה. אילו החזיק פיקוד הצפון עתודה של ממש, ואילו הכניס כוח גדול אל המרחב סביב העיירה בינת ג'ביל לאחר ההצלחה הראשונית שם, אני משער שהוא היה מצליח לחצות לשני חלקים את המערך הקרקעי של חזבאללה ואולי אף להביא להתמוטטות חלק ממערך זה באזורים שבהם היה יכול צה"ל ליצור איום על העורף של מערכי החזבאללה. העובדה שבמקום עתודה פוזרו המאמצים לרוחב כל החזית לא אפשרה להגיע להישג של ממש.

נראה כי ארבעת העקרונות, מיצוי הכוח, ריכוז

בדרום לבנון - התוצאה הייתה משמעותית מאוד: רוב הטילים שנפלו בחיפה לא היו פוגעים בה, וחמישה קילומטרים נוספים היו גורמים להוצאתן של אשקלון ושל שדרות מחוץ לטווח הקסאם.

• גדר פשוטה ומרחב פעולה מעבר לה מעלים את רמת הביטחון של ישראל הנלחמת נגד הטרור מיהודה ושומרון. לעומת זאת כשאין עומק מעבר לגדר ומגינים עליה רק מעברה הישראלי - התוצאה היא חיילים חטופים בעזה ובלבנון. מסתבר שאין תחליף לעומק, גם כשיש גדר.

• קיים הבדל בין המצב שבו שהה צה"ל בדרום לבנון לבין המצב שנוצר לאחר הנסיגה - אבדן העומק הרדוד שהיה לצה"ל בדרום הביא לריכוז פעילות החזבאללה לתוך מדינת ישראל מבלי שלוחמה נדרשו להשקיע זמן ומאמץ בדרך אל גדר הגבול. כיום יוניפ"ל אמור ליצור

המאמץ, רציפות והמשכיות ועומק ועתודה מגלמים באופנים שונים את היתרונות שיש לצבא סדיר של מדינה על פני ארגוני טרור וגרילה בעת מלחמה, אם פועלים נכון לשם ניצול יתרונות אלה. כך למשל עקרון מיצוי הכוח מאפשר לממש את היכולות הטכנולוגיות שיש בדרך כלל למדינה; זאת בתנאי שהצבא ידע למצות את היכולות הטכנולוגיות ולשלבן בצורה נכונה ובאינטנסיביות במאמץ הלחימה כדי לזכות ביתרון גדול. בלחימה נגד הטרור בעזה וביהודה ושומרון מאז ספטמבר 2000, היה זה אחד מכלי הנשק הסודיים של צה"ל שהצליח להביא לידי מיצוי את היכולת הטכנולוגית שהייתה לו. הדבר גם התבטא בשילובה של היכולת הטכנולוגית במאמצים המוצלחים של צה"ל לחסל את המשגרים הכבדים וארוכי הטווח של החזבאללה במהלך מלחמת לבנון השנייה. לעומת זאת במהלך ניסיונותיה של ישראל לפגוע בהמוני

ברציפות על הצבא או על האזרחים של המדינה היריבה, והם יעשו זאת רק בנקודות ממוקדות, למשל התקפת הקסאמים המרוכזת על שדרות שנמשכה שבוע. כאשר צבא אינו מנצל את יתרונותיו בתחום ומאפשר ליריב לנוח, להיערך ולהתכונן, התוצאה יכולה להיות קשה. דוגמה בולטת לכך הייתה בין ספטמבר 2000 למרס 2002. צה"ל פעל אז ב"פענומות" של תגובה לטרור הפלסטיני, בין השאר כי הדרג המדיני לא אפשר לו לפעול ברציפות ביהודה ושומרון. התוצאה הייתה עלייה משמעותית ורצופה במספר אירועי הטרור והנפגעים, בעיקר בקרב האזרחים. שינוי התפיסה ומימוש שני העקרונות, ריכוז המאמץ ורציפות והמשכיות, הביאו - לאחר מימושם במבצע "חומת מגן" ואילך - לירידה משמעותית במספר אירועי הטרור. גם עומק ועתודה הם בדרך כלל פרווילגיה של מדינות יותר מאשר של ארגונים, וניצולם יביא

על פני כוחות לא סדירים.

אבטחה. זהו חלק חשוב בלחימה בטרור משום שהוא משלים את עקרון היוזמה וההתקפיות. אחת השאלות הקשות יותר למקבלי החלטות בתחום הלחימה בטרור היא מהי כמות המשאבים שיש להקדיש למימוש עיקרון זה. בהנחה שסך כל המשאבים מוגבל, נשאלת השאלה עד כמה יש לסטות מהמאמץ העיקרי של תקיפת ארגוני הטרור והגרילה בבסיסי היציאה שלהם לטובת אבטחת הכוח הלוחם בבסיסיו ובמהלך פעולתו בלחימה עצמה, ובעיקר כמה כוחות יש להקצות מכלל הכוחות לאבטחת העורף והאזרחים. במובן אחר אבטחה הוא העיקרון המשמש בסיס לתכניות ההסתרה של פעולות צה"ל לבל ייודעו לאויב. גם זה תחום שחשיבותו לא הובנה בצה"ל עד תום, ולעומת זאת החזבאללה הוכיח שהוא יודע להשתמש בחולשה זאת לטובתו.

רוח לחימה. עיקרון זה הוא לב הדאגה של כל מפקד, בעיקר כשמדובר במלחמה של יחידים או של קבוצות קטנות, שאינן יכולות להסתייע ביכולות האש והתנופה של המסגרות הגדולות. במלחמה מעין זו נגד ארגוני טרור וגרילה באה לידי ביטוי עליונות רוח הלחימה של החייל היחיד והיחידה הקטנה, כשהם רחוקים מן העין, וההכרעה לפעולה היא בידי האנשים עצמם. רוח הלחימה עומדת למבחן, בין השאר, משום שמדובר בלחימה ארוכה שסופה לא נראה, גם לא לאחר מאמץ חד־פעמי, קשה ככל שיהיה; זאת בניגוד למלחמות שאליהן התרגל צה"ל בעבר. סוג זה של מלחמה מתאפיין בכך שמצד אחד יש משימות רבות, מתישות ומתסכלות שיש לבצען היטב, ומצד שני יחידות רגילות מבצעות לעתים מבצעים הנראים מתאימים ליחידות מיוחדות. שתי הדרישות הללו מעמידות במבחן את רוח הלחימה ואת המשמעת והמקצועיות של החיילים והמפקדים. הצורך להתעמת עם אזרחים, למשל כחלק ממאמץ האבטחה במחסומים או כחלק ממבצעים התקפיים באזורים מאוכלסים בצפיפות, הופכים את שאלת המורל והמשמעת לסבוכה עוד יותר, ועל כן עיקרון זה חשוב מאוד במלחמה נגד ארגוני טרור וגרילה על צורותיה השונות.

פשטות. עיקרון זה חשוב בשדה הקרב בכלל, אבל בלחימה נגד טרור הוא חשוב עשרת מונים הן משום שהשטח מסובך מטבעו והן משום שמעורבים בלחימה הזאת אזרחים. לכן חשוב במיוחד שלא ליזום תכנית פעולה מסובכת שתהפוך בלתי אפשרית. עיקרון זה חשוב ביותר ברמה הטקטית וגם ברמה האופרטיבית: ברמה הטקטית - תכנית הפעולה שתתבצע בשטח צריכה להיות פשוטה ובעיקר, הפעלת הכוח אינה צריכה להיות תלויה בהצלחתו של כוח אחר. ברמה האופרטיבית - יש אינטרס ברור להגיע לכך שכל יחידה תוכל לפעול

פיגוע התאבדות בחיפה, מרס 2003 | השימוש שעושים ארגוני הטרור והגרילה באזרחים והשוני המשמעותי באופן החשיפה של האירועים מחייבים הוספה של עיקרון חדש לרשימת עקרונות המלחמה של צה"ל, עיקרון הקשור בעיקר לעימות האיסימטרי

ליתרון גדול עבור צבא סדיר של מדינה. אם המדינה מיישמת עיקרון זה, הצבא הסדיר יכול לדחוק את היריב לאזורים קטנים או מבודדים ולפעול נגדו מכמה כיוונים. לעומת זאת ארגוני הטרור והגרילה, הקטנים בדרך כלל בהיקפם, מתקשים לעשות זאת. לארגוני טרור גם אין עתודה בדרך כלל, והגרילה צריכה להיות מתקדמת מאוד ולהפוך למעין צבא כדי להחזיק עתודה משמעותית בזמן לחימה. מכאן שדווקא עקרונות מיצוי הכוח, ריכוז המאמץ, עומק ועתודה ורציפות והמשכיות, שיש הרואים בהם את ההוכחה לאי הרלוונטיות של עקרונות המלחמה המסורתיים למלחמה האסימטרית, עומדים בלב ליבו של היתרון שיש לצבאות סדירים של מדינות

המשגרים הקטנים שמהם נורו רוב הרקטות הקלות יותר לעבר צפון מדינת ישראל, נחשפו מגבלות הטכנולוגיה והתבררה הסכנה הכרוכה בהשתעבדות לה.

שני העקרונות, ריכוז המאמץ ורציפות והמשכיות, עומדים לצידו של צבא סדיר היכול בדרך כלל להתבסס עליהם בביצוע מלחמתו באופן משמעותי יותר מאשר ארגוני טרור וגרילה שבאופן טבעי יהיו קטנים יותר. הבדל זה בגודל מביא לחולשת ארגוני הטרור והגרילה, ולכך שמאמציהם המרוכזים לא יביאו בדרך כלל להישג משמעותי, מעבר לרמה האופרטיבית. לפיכך, ברור כי רצף מבצעים מתמשך יגרום לכך שהם יתקשו לממש את רצונם לחוץ

נגד ארגוני הטרור כדי להקטין את התלות ביחידות המיוחדות, שפעילותן נדרשת. מעבר לרצון להימנע מתלות מגבילה, יש צורך לייצר פעולות רבות לאורך זמן ובהתערה קצרה (בין השאר כדי לשמור על עקרון הרציפות וההמשכיות). ללא הקפדה על פשטות אין סיכוי להגיע לכך; בלא שמירה על עיקרון זה תמיד יהיו פחות מדי מבצעים וחלקם יתבצע מאוחר מדי, משום הצורך להשקיע זמן רב בהכנתם. מול אויב חמקמק פשטות היא תנאי כמעט הכרחי לשיתוף של רוב יחידות הצבא במאמץ הלחימה נגד טרור וגרילה. זהו הבסיס המאפשר ייצור לחץ לאורך זמן.

לסיכום, מניחות רשימת עקרונות המלחמה של צה"ל ניתן לראות בבירור כי אין שום עקרון מלחמה שניתן להגדיר אותו מיותר או לא רלוונטי או אפילו לא חשוב. אולם ברור כי יישומם של העקרונות מחייב שיקול דעת וכישורים מקצועיים. שום אירוע מבצע או מלחמה לא זהה למשנהו, ובכל עת משתנה אופן שילובם של העקרונות בתכנית ובביצוע. יתר על כן, בעת יישום העקרונות נוצרת סתירה לעתים בין עיקרון אחד למשנהו, וגדולת המפקד נבחנת ביכולתו ליישם את העקרונות בצורה נכונה. מקובל בצה"ל כי מלבד העיקרון הראשון - דבקות במשימה לאור המטרה - החשיבות היחסית המוקנית לעקרונות השונים תלויה במפקד ובהערכת המצב שלו. אני סבור שגם עקרון התחבולה חשוב באותה המידה, וכל ניסיון להקטין את משקלו ימנע להציג תכנית ראויה ויפריע לביצועה.

השאלה שיש לבחון עתה היא האם חסר ברשימה עיקרון חשוב שבלעדיו יתקשה צה"ל להילחם בארגוני טרור וגרילה, והאם הוספתו תוביל לתכנון טוב יותר והקפדה עליו תקל באופן משמעותי על הלחימה בארגונים אלה. כדי לענות על כך יש לשאול מהו ההבדל החשוב ביותר בין המלחמה הקלסית למלחמה האסימטרית. נדמה לי שההבדל החשוב ביותר בין המלחמה הקלסית ובין זו שהגדרתי כמלחמה אסימטרית נובע ממעורבות האזרחים המשתמשים שותפים אקטיביים או פסיביים של אחד הצדדים בלחימה. ההבדל הזה הוא חלק ממהות המלחמה האסימטרית, וממדיו נקבעים על-פי הצד הלא סדיר המשתמש באמצעים של טרור ובגרילה מתוך אוכלוסייה אזרחית ובצידה. באשר לתנאים אחרים שהשתנו מאד לאחרונה, נדמה לי שהשינוי העיקרי נובע מהחשיפה הרחבה והמהירה של כל חיכוך אלים בשטח לאמצעי התקשורת בכל העולם. לחשיפה זו יש שני ממדים:

1. חשיפתם החלקית אך המידית של אירועים ומצבים בשדה הקרב לקהל הרחב, שלעתים נעשית בצורה בלתי מדויקת, משום שאין שום סיכוי לבלום את הצלמים והכתבים הנמצאים במקום או למנוע את העברת הצילומים מוחץ

לשדה המערכה.

2. חשיפתם של מקבלי ההחלטות לדיווחים השוטפים והלא מבוקרים של אמצעי התקשורת במהלך האירועים והצורך שלהם להגיב על כך באופן מיידי. עקב כך נראה כי היום יש אפשרות להיווצרות של לחץ חיצוני שיפריע לפעולתה של מדינה קטנה כמו ישראל, הרגישה מאוד לדעת הקהל הבין-לאומית, ולכן לעתים מזומנות היא נאלצת לפעול על-פי לחצים בין-לאומיים השונים מהאינטרסים שלה.

נראה לי ששינויים אלה - השימוש שעושים ארגוני הטרור והגרילה באזרחים והשוני המשמעותי באופן החשיפה של האירועים - מחייבים הוספת עיקרון חדש לרשימת עקרונות המלחמה של צה"ל, עיקרון הקשור בעיקר לעימות האסימטרי. אכנה עיקרון זה בשם תדמית ולגיטימציה. הכוונה היא שהמתכנן והמבצע בכל דרג חייבים להביא בחשבון כיצד ייראו ויוצגו מעשי הצד הישראלי במלחמה, והאם ניתן לחזק את הלגיטימציה הפנימית (בתוך מדינת ישראל) והחיצונית (בעולם) למעשיה של ישראל.

פירושה של מלחמה אסימטרית הוא מלחמה, בנוכחות אזרחים, כנגד ארגוני טרור וגרילה המשתמשים באזרחים לחיזוק יכולתם

יש להסביר לציבור בישראל ובעולם את כל מה שנעשה, לרבות מחבלים וטעויות. על אנשי הצבא להיות קשובים לסוגיה של מעורבות האזרחים: מצד אחד ההכרח לפגוע בחלק מהם - כשאין בררה, ומצד שני המאמץ הבלתי נלאה להימנע מפגיעה כזאת ככל הניתן.

בניגוד לרשימת העקרונות של ארצות הברית, איני חושב שצריך להוסיף את העיקרון של איפוק והגבלה בשימוש בכוח. עבור ישראל תהיה זו טעות גדולה. ייתכן שלעתים יש בכך צורך, אבל בדרך כלל מדינה קטנה כישראל יכולה להתמודד עם ארגוני טרור וגרילה רק אם תגיב באופן שיגרום לצד השני לחשוב שגם לו יש מה להפסיד. תגובה מתונה תגרור את ישראל למערכה שאת כלליה יקבעו ארגוני הטרור, והיא תצא נפסדת. ישראל תוכל להתמודד בהצלחה עם ארגוני טרור וגרילה רק אם תשמור בידה את האפשרות להגיב באופן לא מאוזן, שאם לא כן היא תמצא את עצמה משחקת במגרש שאותו יקבעו יריביה. למרות כל חסרונותיה של מלחמת לבנון השנייה התגובה הלא סימטרית של ישראל - שחרגה מכל מה שהעריך חזבאללה והתכוון אליה - היא בעלת חשיבות רבה, ואולי זהו ההישג החשוב ביותר של המלחמה הזו.

יש שיקולים בעד ונגד באשר להוספת עיקרון נוסף - המודיעין - שבלעדיו אין שום סיכוי להילחם בטרור. אני סבור כי הוספת עיקרון זה תחרוג ממה שמקובל כעקרונות המלחמה. במאמר שהתפרסם בכתב העת "מערכות" הגדרתי את התנאים ההכרחיים ללחימה בטרור⁸ - מודיעין הוא אחד מהם. אולם כאמור זהו תנאי ולא עקרון מלחמה (גם הבריטים התלבטו כנראה בעניין ההבחנה בין עיקרון לתנאי, והם הגיעו למסקנה כי המודיעין הוא מעין תנאי ולא עיקרון).

סיכום

פירושה של מלחמה אסימטרית הוא מלחמה בנוכחות אזרחים, כנגד ארגוני טרור וגרילה המשתמשים באזרחים לחיזוק יכולתם. בחינת עקרונות המלחמה של צה"ל מול הצרכים של לחימה בארגוני טרור וגרילה מצביעה בבירור על כך שכל אחד מעקרונות אלה לחוד וכולם ביחד הם הכרחיים כמורי דרך חשובים ביותר בסוג זה של לחימה. בחינה מעמיקה של השינויים הקשורים למלחמה אסימטרית מעלה כי מדובר בשני חידושים: האזרחים הם חלק מהעוצמה ומהיכולת של ארגוני הטרור, ולכן לא ניתן למנוע את החיכוך איתם; אמצעי התקשורת הפכו לגורם החושף את הפעילות נגד הטרור באופן שעלול להטעות, וללא קשר לאמת הפרסום גם להשפיע על דרך התגובה של מקבלי ההחלטות. הצירוף של שני חידושים אלה מחייב להוסיף עיקרון חדש לרשימת עקרונות המלחמה של צה"ל - תדמית ולגיטימציה. על כל המפקדים בכל הרמות להתייחס לשני השינויים האלה בתכנון הלחימה ובביצועה.

המאמר מבוסס על הרצאה שנישאה במכון פישר לחקר התעופה והחלל במאי 2007.

הערות

1. Michael Evans, Alan Ryan and Russell Parkin (editors), *Future Armies Future Challenges*, Crows Nest, Allen&Unwin, 2004, pp.148-156
2. *Joint Force Quarterly*, issue 45 (2007-2), published by the NDU, USA
3. שם
4. "עקרונות המלחמה", המילון למונחי צה"ל, עמ' 484
5. שם
6. *British Defence Doctrine Joint Warfare Publication* 0-01, London, MOD, 1996
7. ההסברים אינם מופיעים ברשימת עקרונות המלחמה של צה"ל, אלא נוסחו על-ידי
8. יעקב עמידור, "התנאים ההכרחיים ללחימה בטרור", *מערכות* 412 (מאי 2007), עמ' 37-32